

Sosionomer og sosialt arbeid

Sosionomer og sosialt arbeid

Innledning

Sosionomer i Norge arbeider innenfor et vidt spekter av arbeidsfelt. En stor andel arbeider i kommunal helse-, sosial- og barneverntjeneste og i NAV. Videre jobber mange sosionomer i spesialisthelsetjenesten: psykisk helse for barn, unge og voksne, i rusfeltet, samt somatisk helse. For øvrig er kriminalomsorg, skole, statlig barne-, ungdoms- og familieforvaltning, frivillige organisasjoner, høgskole, universitet og forskningsinstitusjoner m.m. også viktige arbeidsplasser for sosionomer.

Sosionomene har ulike arbeidsoppgaver: sosialt arbeid i direkte kontakt med mennesker, råd og veiledning til kolleger og samarbeidspartnere, administrasjon, ledelse, undervisning, forskning og fagutvikling.

Utvikling av faget sosialt arbeid

I 1920 startet Norske Kvinners Nasjonalråd (NKN) ettårige «sociale kurs» for kvinner. Dette var den første utdanningen av sosialarbeidere i Norge. Kursene ble drevet av aktive kvinnesakskvinner med fokus på å bedre livsvilkårene for utsatte grupper. Samtidig som de sosiale kursene gikk inn i NKN sosialskole kom den første statlige sosialarbeiderutdanningen i 1950. Denne ble gitt ved Norges kommunal- og sosialskole. Utdanningen var de første årene på 2 ½ år.

I 1967 ble utdanningen treårig og kandidatene fikk yrkestittelen sosionom. Utdanningen var et ledd i byggingen av velferdsstaten. Avskaffelse av fattigdom og sosiale problemer var viktige mål, samtidig som man ville utdanne sosialarbeidere som skulle hjelpe folk som fikk problemer. Det var også behov for lokale administratorer i de nye velferdstiltakene. Faget hadde fra før en klinisk tradisjon, da sosionomenes yrkesutøvelse i hovedsak fant sted ved sykehusene.

I 2001 ble det innført ny gradsstruktur for høyere utdanning, og en sosionom kvalifiseres nå gjennom bachelor i sosialt arbeid.

Faget sosialt arbeid, slik det undervises og praktiseres i Norge, har røtter både i

norsk sosialhistorie og i internasjonale fagtradisjoner. Den norske sosialpolitikken har i særlig grad påvirket fagets praksis innenfor sosial- og barneverntjenestene i kommunene, mens utdanningen og teoriutviklingen fra starten av var påvirket av fagets utvikling i USA og England.

Forskningsbasert utdanning og tjenesteutøvelse

Sosialt arbeid henter forskningsbasert kunnskap fra mange fagområder og disipliner. De siste ti årene har det vært en sterk fagutvikling innenfor sosialt arbeid, og vi har fått økt forskningsvirksomhet. Store deler av forskningen er praksisrettet, og tar utgangspunkt i praksisutøvelse og erfaringskunnskap. Etablering av strukturer og arenaer for forpliktende og likeverdig samarbeid mellom forskning, utdanning, praksis og brukere har også vært en viktig del av fagutviklingen.

Bachelor i sosialt arbeid

Sosionomer tar sin bachelorutdanning ved høyskoler/universitet rundt om i hele landet. Studiet tilbys både som 3-årige fulltidsstudier og som 4-årige deltidsstudier. En nasjonal rammeplan, sist revidert av Utdannings- og forskningsdepartementet i desember 2005, setter rammer og standarder for utdanningen.

Bachelor i sosialt arbeid er en bredt basert grunnutdanning som kvalifiserer for arbeid med sosiale problemer på ulike felt og med ulike målgrupper. Foruten metodefaget sosialt arbeid, undervises det i samfunnsvitenskapelige, psykologiske og juridiske emner. Veiledede praksisstudier

og ferdighetstrening er sentrale elementer i utdanningen. Videre vektlegges tverrfaglig læring, som skjer i fellesundervisning med flere helse- og sosialarbeiderutdanninger. Denne legger grunnlag for tverrfaglig og flerfaglig samhandling i praksis.

Formålet med bachelorstudiet i sosialt arbeid, slik det kommer til uttrykk i rammeplanen, er å utdanne brukerorienterte og reflekterte yrkesutøvere som er kvalifiserte til å arbeide med å forebygge, løse eller redusere sosiale problemer.

Videreutdanning, fordypning og spesialisering

Mange sosionomer tar videreutdanning, og spesialiserer seg innenfor sitt arbeidsfelt. Stadig flere har hovedfag / mastergrad i sosialt arbeid eller tar tverrfaglig mastergrad. Antallet doktorgrader blant sosionomer er også økende.

FO administrerer godkjenningsordninger for sosionomer. Det gis godkjenning som faglig veileder, klinisk sosionom og sosionom med spesialkompetanse. De to sistnevnte ordningene krever et fem-årig utdanningsforløp etter bachelorstudiet. Variert arbeidspraksis, relevant teoretisk fordypning tilsvarende minst 60 studiepoeng, samt systematisk, prosessrettet veiledning på yrkesutøvelsen er viktige elementer.

Ikke-medlemmer får godkjenning om de fyller de faglige kravene, men må betale et saksbehandlingsgebyr. Se mer om godkjenningsordningene på FO sine hjemmesider.

Hva er sosialt arbeid

Litteraturen gir et sammensatt bilde av hva sosialt arbeid er. Irene Levin (2004) sier at sosialt arbeids forståelsesramme bygger på en forestilling om mennesket som unikt, og hvor det formes gjennom sine relasjoner til de nærmeste og den konteksten det befinner seg i. Videre sier hun at sosialt arbeid som fag ikke kan ses uavhengig av praksis.

Lawrence Shulman (2003) mener sosialt arbeid som fag og virksomhet har som formål å legge til rette for samhandling mellom klienten og det sosiale systemet som klienten er avhengig av for å få hjelp. Sosionomens oppgave er å bruke sin fagkunnskap i hjelpeprosessen. Shulman hevder at sosialt arbeid har to fokus. På den ene siden har man klienten: en enkeltperson, en familie, en gruppe eller et lokalsamfunn som er utsatt, undertrykt eller opplever utilfredstilte behov eller tap. På den andre siden har sosionomen et annet objekt for oppmerksomhet og aktivitet: omgivelsene.

Omgivelsene forstås her som samfunns-systemene som berører, undertrykker, utstøter eller avhjelper. Dette todelt fokus betyr ikke at den enkelte sosialarbeider forventes å beherske fullt ut både klientarbeid og samfunnsreformarbeid.

Faget har et todelt ansvar (Judy Kokkinn 2005). Dette gjenspeiles også i FOs yrkesetiske grunnlagsdokument. Sosialt arbeid kan ut fra dette karakteriseres som endrings- eller problemløsningsarbeid. Samtidig er det viktig å forstå profesjoner som sosiale konstruksjoner, som noe som hele tiden skapes, gjenskapes eller de-

konstrueres i et samfunn i stadig endring (Abbot 1988).

Den internasjonale sosialarbeiderorganisasjonen (IFSW 2004) har formulert følgende definisjon av sosialt arbeid:

«Sosialarbeiderprofesjonen arbeider for sosial endring, problemløsning i forhold mellom mennesker for å forbedre deres velferd. Sosialt arbeid benytter seg av teorier om menneskelig atferd og sosiale systemer for å intervenere på de punkter hvor mennesker samhandler med sine miljøer. Menneskerettsprinsipper og prinsipper om sosial rettferdighet er fundamentale i sosialt arbeid.»

Sosionomers kunnskaper og ferdigheter

Sosionomer og sosialt arbeid som fag benytter flere tilnærminger og kan forstås ut fra disse:

- individuelt arbeid med enkeltpersoner og deres familier, nettverk og omgivelser
- gruppearbeid med mennesker med felles problemer eller interesser
- samfunnsarbeid: naboskaps-, grasrot- og reformarbeid
- sosial administrasjon og planlegging

Tilegnelse av kunnskap har et praktisk formål. Problemer defineres ikke bare på grunnlag av teoretiske hypoteser, men også på grunnlag av hvordan det opplevde problemet beskrives av og gjennom dem det gjelder. Teori og praksis inngår i en sirkulær prosess hvor de gjensidig påvirker og utvikler hverandre. Dette fordrer at sosionomer må ha et spesielt fokus på læring av egen praksis. Sosialt arbeid

baseres på en generell fagkunnskap om samfunnsforhold, samt en konkret forståelse av klienters opplevelse av sin situasjon. I dette spenningsfeltet ligger sosionomens faglige skjønn.

Analytiske ferdigheter

Sosionomer kan analysere sosiale problem ut fra ulike perspektiv og intervenere på forskjellige nivå. Arbeidsmåter og tiltak velges ut fra hva som er relevant i den enkelte situasjon. Dette krever kunnskap om hvordan ulike sosiale problemer framtrer og forstås.

Videre kreves kunnskap om det offentlige og private hjelpeapparat og hvordan ulike institusjonelle ordninger av sosial, helsemessig, kulturell og organisatorisk art fremmer ulike forståelses- og tilnæringsmåter. Kunnskap om mellommenneskelige fenomener og prosesser er en forutsetning.

Relasjon og samhandling

Endringsarbeid skjer i relasjon og gjennom samhandling mellom mennesker. Profesjonelt sosialt arbeid utøves hovedsakelig i direkte kontakt med lokalsamfunn, en organisasjon, gruppe, familie, enkeltperson eller øvrig hjelpeapparat. Sosionomer etterstreber å etablere og opprettholde en konstruktiv relasjon gjennom hele arbeidsprosessen, også når det oppstår konflikter.

Ressursmobilisering

Sosialt arbeid bygger på et positivt menneskesyn med en grunnleggende tro på menneskers iboende ressurser. Utformingen av velferdsordningene og samfunnsutviklingen virker inn på enkeltindividets og befolkningens muligheter for mestring. Tap av selvtillit og minsket tro og evne til å se

muligheter for endring, kan ofte være en konsekvens av sosiale problemer. Sosialt arbeid skal bidra til motivering og mobilisering av ressurser.

Forvalter og koordinator

Sosionomer arbeider ofte innenfor rammer som setter grenser for hvilken hjelp som skal ytes. Sosionomen kjenner lov og regelverk, og har kunnskap om beslutningsprosedyrer og påvirkningskanaler.

I sosialt arbeid legges det vekt på å vurdere når det er nødvendig å arbeide for å endre rammebetingelsene, slik at tjenestene er bedre tilpasset den enkeltes behov. Sosionomen bruker sin kunnskap til å bidra til et helhetlig tilbud for den enkelte.

Konfliktarbeid og tvang

Sosionomer ivaretar oppgaver som innebærer både hjelp og kontroll. I visse tilfeller gir lovverket hjemmel for at det foretas inngrep i menneskers private sfære uten uttrykkelig samtykke eller mot den enkeltes uttrykte vilje. I slike situasjoner må hensyn avveies, og det stilles store krav til sosionomer om å informere og formidle begrunnelser for tiltak. Sosionomer må derfor ha en særlig kompetanse til å løse konflikter, til å arbeide i situasjoner preget av motsetninger, og til å ivareta brukernes rettsikkerhet. Det vises for øvrig til Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO 2010).

Maktforholdet i sosialt arbeid

Sosialt arbeid innebærer utøvelse av makt, myndighet og sosial kontroll. Sosionomer er satt til å iverksette samfunnets sosial- og helsepolitikk, og har dermed mulig-

het til å avgjøre spørsmål som har store konsekvenser for den enkelte.

Ulikhet når det gjelder kunnskap, språk og posisjon i samfunnet kan skape skjevhet i relasjonen. For å kunne yte hjelp i en slik situasjon er det å vise respekt, åpenhet, tillit og omsorg avgjørende. Det innebærer at sosionomen må vedkjenne seg maktforholdet, betrakte og vurdere egen makt og kommunisere åpent om den. I sosialt arbeid inngår etiske vurderinger, kritiske refleksjoner om egen fagutøvelse, samt valg og handling ut fra faglig metodikk. Det vises for øvrig til Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO 2010).

Politisk aktør

Sosionomers yrkesutøvelse gir kunnskap om hvordan enkeltmennesker, grupper og samfunn gjensidig påvirker hverandre. Med utgangspunkt i denne kunnskapen skal sosionomene kritisk vurdere mål og virkemidler i sosialpolitikken. De må være premissleverandører for beslutninger i hjelpeapparat og overfor politiske myndigheter. De skal påpeke sosial utstøting og uverdige livsvilkår, og aktivt og arbeide for å motvirke slike forhold.

Framtidsperspektiver

De sosiale problemene, og hvilke løsninger disse problemene har, endres over tid. Det er en utfordring å utvikle sosialt arbeid slik at det stadig evner å sette sosionomene i stand til å utøve tjenester til beste for klientene.

Det kan ikke være et mål å entydiggjøre sosialt arbeid. Et fag som baserer seg på å fange opp den sosiale virkeligheten, må

være prosessuelt og i kontinuerlig utvikling. Å utvikle gode allianser opp mot sosionomers undervisnings- og forskningsfelt og å initiere forskning på sosionomenes arbeidsfelt og yrkesutøvelse er viktig.

Feltet for sosialt arbeid står overfor store utfordringer. Disse er både av ideologisk, politisk, økonomisk og organisatorisk karakter. Nye styringsformer i offentlig sektor basert på økt grad av markedsretting, individualisering, oppsplitting og anbudsinnhenting er eksempler på dette. Faget har et tydelig samfunnsmandat, og dette innbærer at yrkesutøvelsen må fange opp og kritisk reflektere over de endringer og utfordringer som samfunnet står overfor. Kvaliteten på tjenestene er avhengig av at de sosialfaglige perspektivene blir ivaretatt.

Kilder:

- *Rammeplan for 3-årig sosionomutdanning, Utdannings- og forskningsdepartementet 01.12.05.*
- *Abbott, Andrew 1988. The System of Professions. An Essay on the Division of Labour. Chicago: The University of Chicago Press.*
- *Kokkin, Judy 2005. Profesjonelt sosialt arbeid. Oslo: Universitetsforlaget.*
- *Levin, Irene 2004. Hva er sosialt arbeid? Oslo: Universitetsforlaget.*
- *Shulman, Lawrence 2003. Kunsten å hjelpe individer og familier. Oslo: Gyldendal Akademiske.*
- *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere, FO 2010.*

Utgivelse: August 2013

Utarbeidet av seksjonsrådet for sosionomer (SRS) i Fellesorganisasjonen (FO)

Postboks 4693, Sofienberg, 0506 Oslo. Besøksadresse: Mariboestgt 13

Telefon 02380. E-post: kontor@fo.no

FO på nett: www.fo.no